

Barthold Georg Niebuhr og den historiske kritik.

I hundredaaret for hans død.

Det attende aarhundredes historieskrivning var behersket af en encyclopædisk tilbøjelighed, der nøje hang sammen med en fast overbevisning om, at man nu var saa langt i fremskridt, saa vidt udover svundne tiders primitive og ufuldkomne tilstande, at tiden var inde til at opgøre det samlede resultat, som ansaas for endeligt. I England udkom en universalhistorie i ikke mindre end seks og tyve folianter; den blev oversat til tysk og samtidig naturligtvis forøget med mange og vidtløftige tillæg, alt præget af samme karakter, som beherskede Mosheims bindstærke og aandløse kirkehistorie. Disse kæmpeværker er nu døde, ubrugbare og ulæselige, men det bør dog derfor ikke glemmes, at der derved indførtes en samlet betragtning af historien ud fra rent empiriske synspunkter, befrugtet af den engelske erfaringsfilosofi, i modsætning til den tidligere opfattelse af den profane historie som baggrund for eller rettere som vrangsidens af kirkehistorien. Men tidens uhyrlige glæde over, hvor vidt man var naaet i oplysning og kultur, hindrede et uhildet syn fra at trænge frem. Af det attende aarhundredes historieskrivning er vel kun Gibbons fremstilling af romerrigets forfald og undergang endnu et levende værk, skrevet med stor kunst og glimrende fremstillingsevne; det kom til at virke stærkt inciterende og er paa mange punkter endnu ikke forældet, men det indvarslede ikke en ny æra i historieforskningen, da det ikke bæres af et kritisk princip men tværtimod beherskes af en bestemt tendens.

Den romerske republiks historie havde i tidernes løb væsentlig kun fra filologernes side været genstand for videnskabeligt

studium, og efter de første store opdagerglæders tid behandlede oldtidens liv næsten kun som en samling af lærde kuriositeter; adskillige udmærkede arbejder fra hin lærde tid har vel endnu betydning for de enkeltheder, de behandler, men om et gennemført kritisk synspunkt overfor overleveringen er der ikke tale; kun Josef Justus Scaliger vandt dybere baggrund og formaaede at se stoffet under mere universelle synspunkter, men hans vel kendte, fremragende værk blev først i nyere tid værdsat efter fortjeneste og udnyttet til fortsat forskning; først Niebuhr havde ret øje for dets storhed og først i hans virken fandt det sin udfoldelse¹.

Litteraturen om Roms historie havde iøvrigt en ganske populær karakter; Rollins uhyre udbredte værk om republikens tidsalder var i virkeligheden inspireret af Plutarchs moraliserende og opbyggelige biografier, og den kritik, der hos Pierre Bayle og hos dem, der fulgte i hans spor, hævede røsten mod den antike overleverings paalidelighed, hænger sammen med den almindelige filosofiske skepticisme i tiden og er ikke fremgaaet af uhildet forskning i kilderne. Denne skepticisme har vel paa mange spredte punkter ydet vel begrundet kritik, men den blev ikke frugtbar for forskningen, da dens konsekvenser blev en fuldstændig forkastelse af al antik overlevering og en tendens til overhovedet at vende sig bort fra studiet af oldtiden med ligegyldighed eller positiv uvillie. Kampen mellem les anciens og les modernes førtes ogsaa over i historieforskningen.

At man søgte at tage den romerske historie i særlige politiske eller sociale ideers tjeneste skulde heller ikke føre til dybere erkendelse. Allerede Macchiavelli havde i sine berømte Discorsi søgt at udnytte den romerske republiks historie for sine statspolitiske tankers udvikling, men saa følgerigt dette arbejde i andre henseenden blev som udgangspunkt for teorier, der fik overordentlig praktisk betydning, saa forblev det uden indflydelse paa historieforskningen, da Macchiavelli kritikløst byggede sin opfattelse paa Livius' beretning. Tendens behersker

¹ Saa højt vurderes Scaligers værk af Niebuhr, at han udtaler sin forbavselse over, at Frankrig ikke har stillet Scaliger op mod Leibniz.

ogsaa Montesquieus lige saa bekendte *Considérations sur les causes de la grandeur des Romains et de leur décadence*, langt mere et statsfilosofisk end et historisk værk, bestemt af tidens liberale anskuelser om Rom som den stat, hvor engang det taagede ideal om frihed og lighed var bleven virkeliggjort og hvor dette ideals opløsning betød statens undergang. Men Montesquieus aandfulde og skarpsindige betragtninger indeholdt alligevel — ligesom Gibbons værk — stærke incitamentet til at give sig ikast med besvarelsen af det verdenshistoriske spørgsmaal om det romerske imperiums vækst, dets afgørende betydning for vesteuropas kultur og dets undergang. Roms historie, udforsket i enkeltheder og set i sammenhæng er den nødvendige baggrund for forstaaelsen af, hvorledes det gik til, at græsk kultur blev saltet i Europas aandsliv indtil denne dag; havde Rom ikke politisk og derved økonomisk gjort sig til herre, først i Italien, derefter over hele middelhavet, var verdenshistorien kommen til at se anderledes ud.

Da den unge Barthold Georg Niebuhr i aaret 1794 kom til Kiels universitet for at studere, mødte han usædvanlig vel forberedt fra hjemmet, hvor han var undervist af sin berømte fader, Carsten Niebuhr, hvis navn er uløselig knyttet til den store ekspedition til Arabien, som den danske regering havde udrustet; den unge Niebuhr var opdraget til studier og tænkning og besad allerede ypperlige sprogkundskaber og en omfattende læsning i ældre litteratur. De antike historie-skrivere — græske som romerske — læste han fra sin grønneste ungdom, og meget tidligt fattede han en levende interesse for den ældre romerske historie; for hans geniale skarpsyn stod det klart, hvor vigtigt det maatte være, om man kunde faa fuld indsigt i den hele økonomiske udvikling, og at det først og fremmest var spørgsmaalet om besiddelsen af Italiens jord, det drejede sig om; og han sad her inde med ganske særlige forudsætninger og levende forstaaelse, fordi dette samme problem, som spillede en saa vigtig rolle i Roms økonomiske historie, var i høj grad aktuelt i hans hjemland Holsten, og han under sin opvækst i Meldorf havde hørt derom, saa langt hans erindring gik tilbage. At Holstens godsgriske adelsmænd har

været i hans tanker, naar han syslede med de romerske tribuners kamp imod patriciernes egenmægtige skalten og valten med statsdomænerne, fremgaar med tilstrækkelig tydelighed af hans breve og embedsskrivelser; men dette forhold forleder ham ikke til konstruktioner udfra en fjærn analogi, det inspirerer ham til kritik saa vel af antik overlevering som af nyere teorier.

I et ikke fuldført ungdomsarbejde om jordbesiddelsen i det republikanske Rom spirer kritiken frem paa en maade, som gør det forstaaeligt, at Römische Geschichte, der blev til henimod en halv snes aar senere, bærer præg af den modne forsker. I dette ungdomsarbejde tager forfatteren sit udgangspunkt i Macchiavellis og Montesquiens behandling af spørgsmaalet om besiddelsen af Italiens jord. Begge disse tænkere gik ud fra den forudsætning, at der ved forslagene om jordreformer var tale om at expropriere privatejendom, og medens Macchiavelli fandt dette ganske i sin orden, set fra den statspolitiske tankegang, som Niebuhr finder særlig prægnant udtrykt i den sætning, at det maa være maalet for enhver stat at være rig, medens samtidig de enkelte borgere bør være fattige, saa opfattede den franske oplysningsfilosof de foreslaede expropriationer som en retfærdig reform til fordel for de ringere stillede i samfundet. Da Niebuhr gik til de antike kilder, som han i forvejen var fortrolig med, opdagede han snart, at overleveringen om tribunernes reformforsøg var forvirret og misvisende. Han underkastede dem nu en systematisk undersøgelse.

Blandt de græske historikere indtog Plutarch en særlig stilling, ikke blot derved, at han har biograferet Graccherne. Hans biografier havde i det hele taget lige siden Amyots oversættelse i sekstende aarhundrede ikke blot været overordentlig udbredt og yndet læsning og øvet en mangfoldig indflydelse paa digtningen i alle lande, men de havde været den mest almindelige og lettest tilgængelige kilde til kundskab om Roms historie i ældre tid; uden kritik var alle de moraliserende anekdoter blevne taget for gode historiske varer. At vurdere disse skrifter som historisk materiale er forøvrigt endnu stadig forbunden med store vanskeligheder, da kildeforholdet for de forskellige

biografiers vedkommende er højst forskelligt og næppe lader sig udrede med sikkerhed. Ganske naturligt var Plutarchs skildring af Graccherne kommen til at spille en stor rolle i det attende aarhundrede, da de opfattedes som idealer af romerske frihedshelte, og hertil kom, at man for denne tid savnede Livius' beretning. Plutarch opstiller som græsk parallel til Graccherne de to lakedaimoniske konger Agis og Kleomenes, der søgte at gennemføre en fuldstændig social revolution, idet de vilde udslutte al gældsforpligtelse og foretage en ny fordeling af jorden, der efterhaanden var bleven samlet paa ganske faa hænder. Denne spartanske revolution vilde uden videre sætte ejendomsretten ud af kraft, og den er desuden ikke et isoleret fænomen; til forskellige tider var der rundt om i græske stæder, ogsaa paa Sicilien, foregaaet lignende revolutionære bevægelser med indgreb i ejendomsretten, som er særdeles karakteristiske for den græske retsopfattelse af forholdet mellem samfundets og den enkeltes raadighed over bystatens jord. Det har da forekommet Plutarch at være en ganske naturlig tanke, at det var det samme, Graccherne stræbte efter at gennemføre i Rom, og senere tider har fulgt ham i denne opfattelse.

Her griber Niebuhrs analytiske kritik ind; han saa, at forholdene i de græske stater, hvor saadane revolutionære bevægelser havde fundet sted, var af en ganske anden karakter end i Italien, og det blev ham klart, at de græske historiografers beretninger om italiske agrarforhold og de gracchiske reformer maatte benyttes med stor varsomhed; nu tyder forskellige kriterier paa, at Plutarch i sin biografi af Graccherne væsentlig har benyttet græske historikere, utvivlsomt sicilianske, som kilder, og hos disse har han sikkert allerede forefundet den slutning, at de romerske agrarforhold var analoge med de græske stæders og reformerne derfor af samme karakter som de græske revolutionære bevægelser.

Niebuhr gik derefter til de romerske kilder. Gracchernes reformforsøg er jo ikke direkte fremstillet i de bevarede dele af Livius' værk, men agrarspørgsmaalet er ofte nok berørt, og Cicero kommer i sin imødegaaelse af Rullus' lovforslag dybt ind paa sagen og giver talrige værdifulde oplysninger, foruden

at han ofte lejlighedsvis omtaler Graccherne. Niebuhr saa naturligvis klart, at baade Cicero og Livius bestemt fordømte Gracchernes bestræbelser, men tillige, at deres opfattelse af maalet og motiverne var en ganske anden end de græske historikeres; for de to romerske forfattere stod Graccherne som anstiftere af den aarhundredlange revolution, som til sidst gjorde ende paa republikens frihed, og senatspartiet, der brutalt havde slaaet reformforsøget ned, som det faste og enest mulige bolværk mod uroens flodbølge. Men ingen af dem saa i reformen et indgreb i ejendomsretten, saaledes som de græske historikere; begge er de ganske paa det rene med, at det drejede sig om retten til andel i statsdomænerne. Af Polybios fik endelig Niebuhr bekræftelse paa sin opfattelse af forskellen mellem de romerske reformforsøg og jordkonfiskationerne i de græske stæder, da denne forfatter klart og skarpt udtaler sig med uvillie mod revolutionen i Sparta. Med al sin beundring og sympati for den romerske stats faste organisation var Polybios en ægte hellenistisk humanist, der krævede respekt for individet og for dets ejendomsret, og det er højst lærerigt at se sammenspillet mellem hans og Niebuhrs beslægtede, liberalistiske, tankegang.

Af endnu mere indgribende betydning blev det, at Niebuhr under sin undersøgelse inddrog forfattere, som hidtil enten slet ikke eller kun i ringe grad havde været udnyttet; dette gælder først og fremmest de vanskelige og daarligt overleverede skrifter om landmaaling, hvoraf han meget skarpsindigt rekonstruerer hovedtrækkene i den metode, hvorefter uddelingen af jord paa statens domæner fra gammel tid af var foregaaet, og han naaede til en vel begrundet antagelse om, hvilket forhold der var mellem den jord, der uddeltes til enkelte borgere, og den del af domænerne, som undtoges fra uddelingen, hvorved den overleverede antagelse af uddeling af al jorden, som er saa vanskelig at forene med senere tiders agrarforhold, stillede i det rette lys. I sammenhæng hermed behandler han ogsaa med indtrængende forstaaelse den romerske statsret og den heri givne fremgangsmaade, som bragtes i anvendelse ved erobret land, og de dermed sammenhængende spørgsmaal om ejendomsret og om forholdet mellem samfundet som saadant

og de enkelte borgere. Her blev nu ogsaa de romerske retskilder udnyttet til oplysning om de socialøkonomiske forhold paa en ganske anden maade end tidligere var sket; af fragmenter af love og juridisk litteratur uddroges ofte en gammel kærne, der belyste den historiske udvikling.

Ikke blot paaviste Niebuhr gennem disse undersøgelser, at den jord, Graccherne vilde tage fra storbrugene og give til ubemidlede borgere, ikke var privatejendom men statsdomæne, men han gik videre og søgte helt at udrede, hvilke forskellige former for jordbesiddelse der fandtes i Rom i ældre tid; han behandlede uddelingen af en vis del af det erobrede land, bortforpagtningen af de domæner, som undtoges fra uddelingen og anvisning af jord til borgere og forbundsfællere i de anlagte kolonier.

Gennem denne afhandling med dens specielle undersøgelser, som ikke blev ført til ende, men saaledes som de føreligger er yderst oplysende for Niebuhrs udvikling, naaede han for det første frem til nøje insigt i kildernes væsen og indbyrdes forhold, og han skærpede sit blik for sondring mellem tradition og de i tidernes løb i den ældste historieskrivning opstaaede kombinationer — distinktionen mellem det, han kalder Sagen og späte Erfindungen; de sidste kan uden videre forkastes og for de førstes vedkommende maa det i hvert enkelt tilfælde prøves, om de indeholder en sandhedskærne af værdi. Navnlig i analysen af landmaalingsreglerne træder det klart frem, hvorledes han formaar at fremdrage virkelige rester af gammelt stof, som ikke endnu er kommen ind under historiografiens kombinationer. I en løst henkastet notits fra hin tidlige tid har Niebuhr udtrykt sin opfattelse af arbejdet i følgende ord: Die römische Constitution ist in allen antiqvarischen Werken abgehandelt, aber so dass wenn man sie sich zusammengesetzt denkt, eine solche Disharmonie, Unzusammenhang und Unverhältniss erscheint, dass man in der stillen Betrachtung unwillkürliches Gelächter über das zusammengestoppelte Unding nicht zu beherrschen vermag. Die Geschichtsforschung ist eine Art Algebra: unbekannte Grössen aus bekannten Grössen und Verhältnissen zu entdecken. Willst Du wiederfinden, was mit den Geschichtsschreibern des Alter-

thumbs in grader Erzählung dir verloren ist, so bringe aufs reine, was sich historisch erhalten hat und sinne dann nach; alsdann, wenn Du, bekannt mit dem Gang der Welt und der Geschichte, mit aller Kraft der Phantasie schaust, wirst Du alles sich verbinden sehen.

I afhandlingen kan det følges, hvorledes den metode udfolder sig, som med mesterskab er haandteret i Römische Geschichte, hvis første to bind udkom 1811—12 efter at være holdt som forelæsninger ved Berlins nygrundede universitet. Fremstillingen bærer helt igennem præg af at være fremgaaet af udforskningen af de hovedpunkter, der var af væsentlig betydning og hvor det syntes muligt at naa til et resultat, medens det rent sagnagtige forbigaas eller refereres som sagn og digtning, der maa falde udenfor historien. Prægnant udtrykkes det ledende synspunkt i en sætning, der kan sættes som motto eller program for værket: Für ächt kann in der älteren Geschichte Roms nur der kürzeste Begriff selbst gelten; jede Ausführlichkeit ist verdächtig.

Det var bleven Niebuhr klart, at Livius' fremstilling af Roms ældste historie med dens stærke præg af national historiskrivning, ved siden af megen god og paalidelig overlevering, indeholdt mange beretninger, hvis farve maatte vække mistanke og betænkeligheder, de mange livfulde og malende skildringer af heroiske bedrifter, som ikke kan siges at finde deres fulde forklaring ved henvisning til en retorisk stiliseren, der skyldtes forfatterens personlige smag eller skolens indflydelse, og endelig ikke sjældent nogle temmelig iøjnefaldende kombinationer, der ikke kunde have nogen anden hensigt end at bøde paa eller dække over manglende logisk sammenhæng. At Livius har øst meget af sit stof af de romerske annalister er en kendsgerning, som han ofte nok selv henviser til, og hvorom der ikke kan tvivles; spørgsmaalet maatte da blive, om disse forsvundne aarbøger virkelig kun havde berettet simple overleverede kendsgerninger, som man efter al analogi dog maatte være mest tilbøjelig til at vente, eller om allerede annalisterne havde udyndet deres beretninger og i bekræftende fald, hvorfra havde de da hentet udsmykningen. Et sikkert instinkt førte her forskeren ind paa et bestemt spor. Fortællingerne om mange

begivenheder og heltebedrifter i Roms ældre historie forekom ham at have en rent digterisk episk karakter og desuden at passe daarligt sammen med de forhold, hvori de i overleveringen var stillet ind, og da det ikke var uden videre sandsynligt, at annalisterne havde været episke digtere, laa den slutning nær, at de for sig havde haft et sagnstof i en eller anden digterisk form, hvori de gamle bedrifter var bleven fortalt eller besunget.

Efter hin tids herskende opfattelse af, hvorledes større episke digtninge var bleven til, var det ganske naturligt for Niebuhr at antage, at der i Rom havde foreligget kortere lyrisk-episke digtninge af den art, som man dengang kaldte ballader, hvori enkelte episoder eller bedrifter blev forherliget. Nu er det overleveret, at man i Rom i ældre tid ved gilderne sang saadanne sange til fædrenes pris, og Cicero beklager, at hin gamle poesi er gaaet tabt. Om denne digtnings omfang og karakter faar vi intet nærmere at vide, og det er da Niebuhrs hypotese, at den var saaledes episk præget, at den har indeholdt en hel del stof, hvormed annalisterne har udsmykket deres i sig selv noget tørre beretninger. Macaulay, der besad en nøgtern forstand og tillige et vidt historisk syn, fattede stor interesse for denne tanke og udtalte, at hvis det ikke var overleveret, at man i Rom havde haft en art gammel heltepoesi, maatte man alligevel, i analogi med forholdene hos alle andre kendte kulturfolk, anse det for sikkert, at en saaden havde foreligget. Selv om man vil være betænkelig ved at gaa saa vidt og maa fastholde overleveringens noget vage og knappe karakter som udgangspunkt, saa maa man erkende, at Niebuhr her utvivlsomt har anvist en vej, som forskningen ikke senere har kunnet slippe bort fra, selv om hypotesen siden stadig er bleven stærkt angrebet paa forskellig maade.

Teorien om den romerske balladepoesi var vel i formen et tidsbestemt fænomen og har sine analogier i forklaringen paa oprindelsen til anden episk poesi, ogsaa den homeriske, hvor liederteorien en tid lang spillede en fremtrædende rolle, for atter siden at blive forladt og forkæret, uden at dog det, man satte i stedet var synderlig bedre begrundet; kernen i Niebuhrs hypotese lader sig ikke bortforklare: at vor overlevering indeholder

et ikke ringe digterisk element, og at dette ikke lader sig forklare paa anden maade end ved antagelsen af en gammel digtning, hvis nærmere karakter ikke lader sig bestemme, men som formodentlig har været korte sange, om hvis komposition man ikke bør gøre sig for vidtløftige forestillinger. *Enten* er nemlig stoffet i det os overleverede digteriske element af romersk oprindelse, gamle myther og sagn, der er groet op om en kærne af historiske begivenheder, som man har villet forherlige og derfor har udsmykket indtil forvanskning, eller hvis aarsagssammenhæng man har villet forklare, *eller* stoffet er hentet fra fremmede folk, hvilket vil sige fra grækerne. Selv om man nu vilde følge dem, der vælger den sidste forklaring, kommer man dog til det resultat, at der i Rom har eksisteret en art gammel poesi — men altsaa med laant stof — som er gaaet ind i historiskrivningen. Imidlertid kan de forsøg, der er gjort paa at vise, at det hele stof er græske laan, ikke betegnes som vellykkede, da der altid bliver noget tilbage, som ikke vil passe og som forbliver uforklaret. Snarere skulde man da konsekvent vælge den udvej, at de ældste kendte digtere, navnlig Ennius i sit epos, har opfundet det hele, saaledes som man ogsaa har villet hævde den sælsomme paastand, at Iliadens digter eller digtere ikke har forefundet nogen trojansk sagnkreds, men spundet det hele ud af sig selv. En saadan antagelse strider for den romerske litteraturs vedkommende mod overleveringen og lider iøvrigt af en saadan indre psykologisk usandsynlighed, at den ikke behøver at drøftes; hvor omfattende en digterisk skaberevne man vil tiltro Ennius, bliver naturligvis et videnskabeligt imponerabile, men at tillægge ham opfindelsen af alle eller de fleste af de gammelromerske sagn maa dog vistnok siges at vidne om ringe forstaaelse af hans digteriske og sjælelige habitus.

I noget modificeret form er Niebuhrs hypotese atter fremdraget og direkte godkendt af en af nutidens ypperste forskere og fineste kendere af romersk historie, Gaetano de Sanctis, der bestemt hævder, at en saadan gammel poesi har været til, med den naturlige indskrænkning, at disse digte har været af ringe omfang, ikke længere episke værker; Niebuhr har, siger han,

paa dette som paa saa mange andre punkter segnato la via giusta smarrita poi da' suoi successori.

En fortsat fordybelse i de digteriske elementer i vor historiske overlevering vil vise, at Niebuhr ved sin opdagelse har anvist en rigtig vej. Om de begivenheder, der knyttede sig til Gallernes erobring af Rom kort efter aar 400, udtaler Niebuhr sig i almindelighed om traditionens digteriske karakter: Fast über keinen Teil der römischen Geschichte weichen die Sagen so widersprechend ab, als über diesen gallischen Krieg. Denn die ursprüngliche Wahrheit hat sich nur in schwachen Umrissen erhalten; dagegen hat geflissentliche Verfälschung ein glänzend ausgemaltes Bild aufgestellt, welches jener gewaltsam untergeschoben ist, als ob der Schutt der Stadt und das unaustilgbare Andenken der Niederlage nicht jedes Versuches spottete, die Schmach auf dem Papier wegzudichten.

Sikker historie er det, at Romerne led et stort nederlag ved floden Allia, thi dies Alliensis var indtil de seneste tider dies religiosus. Slaget har staaet paa Tiberens venstre bred, hvor Allias løb var, og det har følgelig været vanskeligt for resterne af den slagne hær at redde sig over til Veji, saaledes som traditionen beretter; her skal den siden være reorganiseret af Furius Camillus, der derefter kom Romerne til undsætning, da de holdtes indesluttede paa Capitolium af Gallerne, som havde afbrændt og ødelagt den øvrige by. Camillus slog fjenderne og fratog dem det guld, som de allerede var ifærd med at modtage som løsesum for at drage bort, og som siden i aarhundreder henlaa som tempelskat i Junos helligdom paa Capitolium. Mod denne udmaling staar Polybios' nøgtern beretning, der kort og klart siger, at Romerne maatte købe Gallerne bort, da de ikke længere formaaede at udholde belejringen. Om den hele sagnagtige skildring af det heltemodige forsvar af Capitolium og den endelige befrielse ved Camillus udtalte Mommsen engang i en ærgerlig tone, at vedkommende aarbogsforfatter heller skulde have givet sig af med at skrive dramer, og herved er overleveringens sande karakter ufrivilligt antydet; es ist zu bedauern, siger Mommsen, dass der namenlose Urheber dieser in äschyleischem Stil gehaltenen Umge-

staltung der Ueberlieferung nicht statt Annalen vielmehr Prätextaten geschrieben hat; træffende siger de Sanctis om denne bemærkning, at Mommsen riconosce egli stesso che abbiamo qui in prosa un frammento d'ottima e originale poesia.

Det lader sig nemlig efterwise, at der blandt de romerdræmer, der har foreligget indenfor den ældste romerske poesi fra Naevius og andre digtere, ogsaa har været et, der behandlede Camillus' bedrifter. Beretningen om, at Romerne dræbte nogle af de Gallere, der var udsendt som forhandlere, og derved krænkede folkeretten, giver skyldmotivet, hvorfor guderne straffer med byens ødelæggelse og som Romerne soner ved deres tapre udholdenhed under belejringen, hvorfra atter guderne befrier dem ved en mand, der ved sine medborgeres nid var jaget i landflygtighed, men som vendte tilbage for at frelse sine landsmænd i nødens stund. Kan man end finde lighed mellem Camillus i landflygtigheden og den krænkede Achilleus i sit telt eller ved havbredden, der begge begynder med at nedbede gudernes forbandelse over deres landsmænd og begge ender med at vende tilbage og frelse deres utaknemmelige landsmænd, saa kan det dog ikke gennemføres at forklare hele indholdet af det tabte drama som laan fra græske sagnkrese. Bag ved dette drama ligger tydeligt nok et sagn, der har haft til maal at bortforklare det forsmædelige nederlag, og har grebet den historiske skikkelse, der var knyttet til krigen om Veji og denne stads erobring, der laa forud for gallerkatastrofen, for at lade ham blive midtpunkt i den sagdannelse, der skulde baade dække og belyse, hvad der var foregaaet. Det usammenhængende og uorganiske i den digterisk farvede overlevering viser, at ikke dramatikerens, hvor ufuldkommen hans teknik end kan have været, har været den, der har skabt stoffet, og betegnende nok har forskere, der tager afstand fra tanken om et foreliggende episk formet stof, derfor set sig nødsaget til at antage, at der har eksisteret flere dramer om Camillus' bedrifter. Sandsynligst bliver det at antage, at annalisterne her tillige har kendt en episk fremstilling, der naturligvis ikke havde dramaets mere enkle struktur. Paa dette punkt har saaledes Niebuhrs tanke ført til, at der er faldet skarpere lys

over en vigtig episode i Roms historie, saaledes som den er givet i traditionen.

Det ligger nær at spørge: Hvorledes stillede nu samtiden sig til de to første bind af Niebuhrs romerske historie, der afveg saa stærkt fra tidligere behandlinger? Kritiken — den sagkyndige Kritik — har sig ad, som den sædvanlig gør, naar den staar overfor et modent og selvstændigt værk af en forfatter, der ikke gradvis, efter de engang foreskrevne metoder, har banet sig vej til de rigtige kilder; man tav ganske stille! — formodentlig i den tro, at man ikke blamerede sig, naar man hverken roste eller dadlede. En recension af nogen interesse fremkom først flere aar senere og fra en ikke-fagmand; romantikeren August Wilhelm Schlegel skrev en længere kritik, i flere henseender anerkendende, i hovedsagen dog afvisende og holdt i en utrolig arrogant tone; Schlegels betragtninger, set i sammenhæng med hans æstetiske værker, frembyder ikke ringe interesse, dog mere for belysning af forfatteren og den hele literære retning, han tilhørte, end som korrektiv til det forskningsarbejde, han kritiserer.

Römische Geschichte bærer først og fremmest præg af forskningen, af den analytiske undersøgelse, hvorved kildernes forskellige lag redes ud fra hinanden, ægte rester afdækkes og beretningerne vurderes; den ydre inddeling viser tydeligt nok oprindelsen. Her ligger værkets store betydning og i sammenligning hermed kommer det i anden række, at det tillige er bleven et kunstværk af historiografi, takket være forfatterens syntetiske evne, hans skabende fantasi. Dermed er naturligvis ikke sagt, at Niebuhr en gang for alle skrev Roms historie, og at der intet mere var at gøre i det væsentlige. Selv fortsætter han stadig sine forskninger, baade under sit otteaarige ophold i Rom som Preussens gesandt ved Vatikanet, og efter at han var vendt tilbage til Tyskland, hvor han holdt forelæsninger i Bonn over græsk og romersk historie; frugterne blev en fra grunden af gennemarbejdet ny udgave af de to første bind af Römische Geschichte og fortsættelsen i et tredje bind, der dog først udkom efter hans død, ligesom en række bind med hans øvrige forelæsninger fra disse senere aar.

Blandt Niebuhrs første tilhørere i Berlin var Karl Friedrich von Savigny, grundlæggeren af den historiske retsskole; han udtalte, at han af Niebuhr havde faaet de vigtigste impulser til sine studier over romerretten. Niebuhrs omgangsvener i hine aar var iøvrigt særlig en kres af filologer, der hver paa sit omraade ydede fremragende arbejde og tilsammen indledede en ny æra i filologiens historie: Buttmann, Spalding og ikke mindst August Böckh, der stærkt inspireredes af Niebuhr til sit grundlæggende arbejde om græsk historie, ligesom de virkede sammen ved planen om udgivelsen af de græske indskrifter, et værk, der har faaet varig betydning, ogsaa som forbillede for det senere corpus af latinske indskrifter og i iøvrigt ogsaa for Monumenta, der blev grundlaget for udforskningen af middelalderens historie. Til disse kæmpeværker er navnene Leopold Ranke og Theodor Mommsen uløseligt knyttet.

Hvor stærkt end Ranke fastholder, at han er gaaet sine egne veje, saa erkender han klart og aabent, at han under sin studietid i Leipzig modtog en dobbelt paavirkning, som var af afgørende betydning for hans udvikling til forsker: Gottfried Hermanns eksegetiske forelæsninger over de antike klassikere og studiet af Niebuhrs *Römische Geschichte*. Og Mommsen — mindre end nogen vilde han anerkende forgænger og i sine første arbejder talte han om Niebuhrs glänzende Phantasien, men hans lærer i Kiel var discipel af Savigny, og i de arbejder om romerrettlige spørgsmaal, hvormed han begyndte, kan linien føres direkte tilbage til Niebuhr; i en senere alder vedgaar han da ogsaa arv og gæld, idet han erklærer, at alle forskere af antik historie er disciple af Niebuhr, ikke mindst de, der har bekæmpet hans teorier.

Naar Niebuhr har øvet en saadan indflydelse, og anerkendelsen af hans værks banebrydende betydning dog stadig har været og endnu er vrangvillig, beror det paa, at *Römische Geschichte's* klare didaktiske form forekom forskerne at dække over mange uløste problemer; men indvendningen er taabelig, thi at Niebuhr ikke straks naaede til bunds eller til rigtig besvarelse af de mange vanskelige spørgsmaal, er en selvfølge; heller ikke Edvard Meyer eller Rostovtzeff er naaet til vejs

ende, uden at dog nogen vil paastaa, at de i metodisk henseende er bleven staaende paa halvvejen. Under Niebuhrs klare form ses tydeligt den faste metode i vækst; men den var ikke blot teknik, som den altfor ofte senere er bleven i historisk forskning; skarp og indtrængende i kritiken er den tillige vidtskuende i synspunkterne, idet maalet er den sammenhængende historiske erkendelse, saa vidt redelig forskning gør det muligt. Og for dette arbejde besad han ikke blot det skarpe blik og den syntetiske evne, den skabende fantasi, uden hvilken historien bliver antikvariske kuriositeter, men fremfor alt den indtil fanatisme lidenskabelige medfølelse med menneskers kamp og menneskelig lidelse, som er den sidste og vigtigste betingelse for at blive historieforsker i aand og sandhed.

William Norvin.

Noter: An Universal History 1736—65. Uebersetzung der allgemeinen Welthistorie, die in England — ausgefertigt worden — genau durchgesehen I—XVII 1744—58 von S. J. Baumgarten, XVIII—XXX 1760—66 von J. S. Semler; Sammlung von Erleuterungsschriften und Zusätze I—VI 1747—65; Fortsetzung XXXI—LXVI von Schlözer, Gatterer o. fl. J. J. Scaligeri Thesaurus temporum 1606. Niebuhr: *Römische Geschichte* I¹, 169; Scaliger stand auf dem Gipfel universal lebendiger philologischer Gelehrsamkeit, wie keiner nach ihm; und so hoch in Wissenschaft jeder Art, dass er mit eignem Urtheil, was ihm auch vorkommen mochte, fassen, nutzen und richten konnte. Was ist gegen ihm der Buchgelehrte Salmasius? Und warum nennt Frankreich nicht Scaliger gegen Leibniz? Perizonius: *Animadversiones historicae* 1685. Louis de Beaufort: *Dissertation sur l'incertitude des cinq premiers siècles de l'histoire Romaine* 1738. Rollin: *Histoire Romaine depuis la fondation de Rome jusqu'à la bataille d'Actium* 1739—49. Machiavelli: *Discorsi sopra la prima deca di Tito Livio* 1531. Wilhelm Dilthey: *Das achtzehnte Jahrhundert und die geschichtliche Welt*, Deutsche Rundschau 1901. Rigt Materiale til Belysning af Niebuhrs Udvikling: Barthold Georg Niebuhrs *Briefe*, herausg. v. Gerhard und Norvin I 1926. I Niebuhr-Nachlass i Deutsches Litteraturarchiv i Berlin findes to Udarbejdelser om Die römischen Staatsländereien, som er lagt til Grund for ovenstaaende; de vil i nær Fremtid blive udgivne. Agrarspørgsmaalet nylig atter behandlet af F. Taeger: *Tiberius Gracchus* 1928 og J. Carcopino: *Autour des Gracques* 1928. *Rei agrariae auctores legesque variae — cura Willelmi Goesii* 1674. *Römische Geschichte* II¹ p. V. I¹ 176 ff. ²262 ff. *Vorträge über Röm. Gesch.* I 12 g. 86. Pais: *Storia critica di Roma* I 1, 23 ff. *Storia di Roma* I 1, 9. Macaulay: *Lays of Ancient Rome*, Works XII 313 ff. *De Sanctis: Storia dei Romani* I 22. Om Gallerkatastrofen: *Röm. Gesch.* II¹ 264 ff.; *de Sanctis* anf.

St. II 167 ff. Mommsen: Römische Forschungen II 338. Beloch: Römische Geschichte 311 ff. Soltau: Die Anfänge der römischen Geschichtsschreibung. Schlegels Recension: Heidelbergische Jahrbücher der Litteratur 1816, p. 833 ff.; Werke XII 444 ff. Aug. Böckh: Die Staatshaushaltung der Athener 1817, har følgende Dedikation: Dem scharfsinnigen und grossherzigen Kenner des Alterthums B. G. N. zum Zeichen inniger Verehrung. Corpus af de græske Indskrifter se Harnack: Gesch. d. Akad. d. W. z. Berlin I 2, 668 ff. Niebuhrs Forstaaelse af indskriftmaterialets betydning ses af hans breve, hvor han viser nøje kontakt med det arbejde, der paabegyndtes af Marini og fortsattes af Borghesi; det er derfor ganske forfejlet, naar A. Rosenberg: Einleitung und Quellenkunde zur römischen Geschichte p. 291, vil udskyde N., der ogsaa ved grundlæggelsen af Corpus Byzantinorum viste, at han værdsatte betydningen af udgiverarbejde; han var vel kendt med den omfattende Virksomhed, der var udgaaet fra Maurinerne i Frankrig i 17. Aarhundrede og stadig siden var bleven fortsat, ogsaa i 18. Aarhundrede indtil Revolutionen. Ranke: Sämmtl. Werke 53—54. Mommsen: Ad legem de scribis et viatoribus p. 23, 1843; Die römischen Tribus p. VII 1844. Reden und Aufsätze S. 36 og 98. — Der er her kun talt om Niebuhrs historiske kritik, om hans metode; for en fuldstændig belysning af ham som historiker kræves ogsaa behandling af hans *historieopfattelse*, hans historiens filosofi, en undersøgelse af hans forhold til Kant og Schiller og navnlig til Herder og de yngre Göttinger-historikere; dette hænger iøvrigt sammen med hans hele statspolitiske tænkemaade, der til forskel fra de fleste andre historikere i Tyskland var stærkt præget af hans praktiske virksomhed.

Kong Haralds Monument.

A-Siden. 1:20.

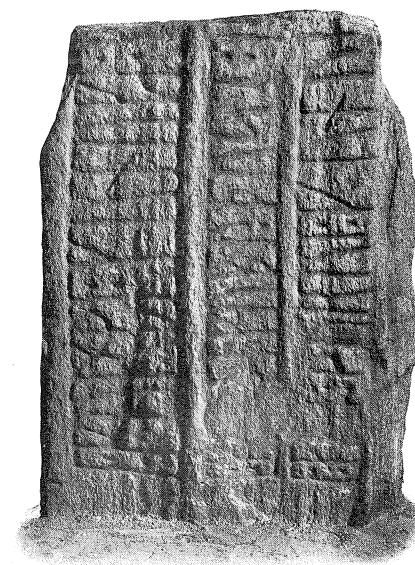
Alle Fotografierne (Pl. I—IV) gengiver Stenene uden Optrækning af Runer eller Ornamenter. Fotografierne er tagne af cand. mag. Erik Moltke.

B-Siden. 1 : 20.

C-Siden. 1:20.

A-Siden.

B-Siden. 1 : 20.
Kong Gorms Monument.